

Sigmund Freud: Zihnın Kaşığı

*Dr. Çağrı Özpolat**

Sigmund Freud (6 Mayıs 1856 – 23 Eylül 1939) veya doğum adı ile Sigismund Schlomo Freud, psikolojinin en önemli alt dallarından biri olan psikanalizin kurucusu olan Avusturya doğumlu bir nörolog ve ölümünden 60 yıl sonra olmak üzere, üç defa Time dergisine kapak olmuş bir bilim insanıdır.

Herhalde psikanaliz terimi ve Sigmund Freud adını modern dünyada bilmeyen yoktur desek abartmış olmayız. Yani karşılaştığımız herhangi bir kişi ile psikoloji üzerine konuşulsa ismi geçen ilk kişi o olurdu. Freud, zihin ve bilincin birlikte yorumlanmasından, istemsiz düşüncelerden oluşan bilinçdışının varlığını anlamlandırma sürecini başlatır ve bilinç dışının ruhsal yaşamı belirlediğini ifade eder (Freud, 1925). Freud'un etkisi sadece psikiyatri ve klinik psikolojide değil, aynı zamanda edebiyat ve film yorumlarında da varlığını sürdürmektedir. Freud'un kullandığı kavramların -belki onun olduğunun farkında bile olmadan- sık sık günlük konuşma dilimizde yer aldığını da hatırlatmak isterim: Ego, bastırma, yansıtma, kompleks ("aşâğılık kompleksi"nde olduğu gibi), kardeş rekabeti, dil sürçmeleri ve saplantılar. . .

Bilindiği gibi Freud birçok konuda hem türlü türlü yıkıcı eleştirilere maruz kalmış hem de birçok alanda övgülere mazhar olmuş bir tıp doktoru. Bu yazıda, psikoseksüel gelişim kuramı, topografik kuram (Bilinç, Bilinçdışı, Önbilinç) ve yapısal kuram (id-ego-süperego) gibi kuramlarından ziyade ona yönelik yapılan eleştirilere ve Freud'un günümüz için neden önemli olduğuna kısaca değinmek istiyorum.

Pek çok akademik psikolog psikanalize yönelik şiddetli eleştirilerde bulunmuştur. Psikanaliz, "gelişmemiş bir Alman zihniyetinin" ürünü ve "gizemli bir din"; Freud ise; "dev cinsel sapıklar arasında periler ülkesinde yaşayan" bir adam olarak görülmüş ve John B. Watson tarafından Freud'un bazı düşüncelerini "büyücülük" olarak nitelendirilmiştir.

Ayrıca psikanalizin kabul edilebilir kanıtlar sunmadığı ve yeterince bilimsel olmadığı yönünde tartışmalar olmuştur. Psikanalizin sunduğu kanıtlar istenilen şekilde olmasa da "psikanaliz kanıt sunar, fakat bilimin geleneksel standartlarda kabul ettiği türde kanıtlar değildir bunlar." Aşağıdaki alıntıdan da bu konunun tekrar düşünülmesi gerektiği kanaatindeyim. Psikanalitik kanıtların katı bir bilimsellik sınırı içinde olmaması teorinin mutlaka yanlış veya yanıltıcı olduğunu göstermez. Psikanalize olan güven Freud'un sistemindeki akla uygunluğun sezgisel temellerine dayalı olabilir.

"Psikanalitik teorileri kabul eden veya reddeden her kişi bunu, günlük hayatta yetersiz veya eksik kanıtlar temelinde yüzlerce karar vermeye zorlayan aynı tür mantığı aracılığıyla yapar: gerçekte vermek zorunda olduğu karar

*Arş. Gör. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Tıp Fakültesi, Tıbbi Farmakoloji A.D., İÜ-AUZEK Felsefe Lisans Öğrencisi. 2 yıl psikiyatri uzmanlık eğitimi aldı. Bibliyosmia sayfasının kurucusu.

türlerinin bilimsel bir dayanağı yoktur. Çok sayıda etki ve yorumun, tahminin ve iç görünün bir sonucu olarak ortaya çıkan değerlendirme ve kararlar, çoğunlukla sarsılmaz kanaatlerle sonuçlanır. Bu kanaatler, yanlış veya doğru olabilir, bilimsel bakış açısı tarafından kanıtlanmış veya çürütülmüş olarak kabul edilmezler.” (Heidbreder, 1933: 403-404)

Bilimsel katılık ve metodolojiden yoksun olduğu yönündeki eleştirilere rağmen Freud'un psikanalizi modern psikolojide önemli bir güç haline gelmiştir. Freud bizim kendimiz hakkında düşünme şeklimizi değiştirerek, uygarlık tarihinin ekseninde bulunan küçük bir grup insan içerisinde yer almıştır.

“Boring 1929 yılında yayınlanan ‘DeneySEL Psikoloji Tarihi’ isimli kitabında, psikolojinin bir Helmholtz veya bir Darwin gibi büyük bir şahsiyetten yoksun olması sebebiyle duyduğu üzüntüyü açıklamıştı. Bundan sadece 21 yıl sonra, kitabın ikinci baskısında, bu düşüncesini düzeltilti. Son 20 yılda psikolojinin gösterdiği gelişimi dile getirerek Freud’dan hayranlıkla bahsetti. ‘Şu anda Freud, orijinal bir düşünce üretenlerin en büyüğü, bilinçaltı süreç ilkesiyle psikolojiye yapılan saldırıların üstesinden gelen bir Zeitgeist temsilcisidir.’” (Boring, 1950: 743)

Freud baştan çıkarma kuramı gibi konularda eleştirilmiş olsa da -daha sonra bu düşüncesinden vazgeçmişti- onun cinsellikle ilgili yorumlarını da tekrar değerlendirmekte fayda var. “20. yüzyıl sanatta, edebiyatta ve eğlencede olduğu kadar davranışlarda da cinsel kısıtlamaların yavaş yavaş çözüldüğü bir dönemdi. Kültür, cinsel doyumun bastırılmasının veya yasaklanmasının zararlı olduğu görüşünü iyiden iyiye benimsemiş görünüyordu. Freud’un cinsellikle ilgili mesajlarının yanlış yorumlanmış olması ise işin ironi tarafıydı. Freud cinsel davranış kurallarının zayıflatılmasını veya daha büyük bir cinsel özgürlüğü savunuyor değildi. Onun düşüncesi cinselliğin engellenmesinin uygarlığın devamı için gerekli olduğu idi. Bu niyetine rağmen, 20. yüzyılın büyük cinsel özgürlüğü kısmen Freud’un çalışmalarının bir sonucudur.” (Schultz ve Schultz, 2007)

Freud bütün tarih içerisinde kolektif insan egosuna yönelik üç büyük dönüm noktası olduğunu belirtmiştir (Freud, 1917). Bunlardan ilki bize dünyanın, aynı zamanda insanın, evrenin merkezinde olmadığını, güneş etrafında dönen pek çok gezegenden birisi olduğunu gösteren astronomi bilgini Copernicus tarafından ortaya konmuştur. Böylece insan merkezli bakış değişmeye başlamıştır.

İkincisi 19. yüzyılda Charles Darwin’in, insanın yaratılış itibarıyla ayrıcalıklarla donatılmış, kendine özgü, ayrı bir tür olmadığını; sadece hayatın daha düşük seviyelerinden gelişen yüksek düzeyli bir hayvan formu olduğunu göstermesidir.

Sigmund Freud ise hayatımızın rasyonel idarecileri olmadığını, aksine farkında olmadığını bilinç dışı güçler tarafından kontrol edildiğini iddia ederek üçüncü dönüm noktasını yaşatmıştır. Böylece “Copernicus insanlığın evrenin merkezinde olmadığını göstermiş, Darwin bizi hayvanlarla akrabalığımız olduğu iddiasını kabul etmeye zorlamış, Freud da mantığın ve aklın hayatımızı yönlendiren en önemli etkenler olmadığını ileri sürmüştür” (Gay, 1988: 580).

Son olarak:

İnsanların irrasyonel varlıklar olduğunu belirtmesi sebebiyle zihnın kaşifi olarak anılmıştır (Freud, 1925). Kendini meraklı, cüretkar ve azimli olarak tanımlayan Freud için Boring şöyle demiştir:

“... Özgün bir düşünceyi ortaya çıkaran bir fikir adamıdır. Gelecek üç yüzyılda Freud’un adından bahsedilmeden bir psikoloji tarihi yazılamayacaktır. Bu noktada büyüklüğün en iyi kriterini bulacaksınız: ölümden sonra gelen şöhret.” (Boring, 1950: 706-707)

Kaynaklar

- Boring, E. G. (1950). *History of Experimental Psychology (2nd ed.)*. Appleton-Century-Crofts.
- Freud, S. (1917). *A difficulty in the path of psychoanalysis*. In Standard edition (Vol. 17, pp. 136-144). Hogarth Press.
- Freud, S. (1925). *An autobiographical Study*. [Türkçesi: Payel Yayınları, Freud Kitaplığı, *Ruh Çözümlemesinin Tarihi* cildi içinde, Özyasamöyküsel Bir İnceleme]
- Gay, P. (1988). *Freud: A Life for Our Time*. Norton.
- Heidbreder, E. (1933). *Seven psychologies*. Appleton
- Myers, D.G. (2015). *Psychology (11th Ed)*. Worth Publishers.
- Schultz, S.E. Schultz, D. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*. Kaknüs Yayınları.